

***Sàpiens* i *El gen*, dos títols de ciència que han estat traduïts al català, llengua original de *Ciència a un euro*.** / M. LÁZARO

La ciència en català, algú la divulga?

CATALUNYA LIDERA LA RECERCA A ESPANYA, amb més publicacions a les revistes científiques, però la divulgació en llengua catalana no acaba d'arrencar perquè als investigadors els interessen més les revistes d'impacte en anglès que no pas fer un llibre en català

Kristin Suleng

Catalunya és el pulmó de la ciència a Espanya. Les xifres ho diuen. És la comunitat amb més publicacions a les revistes científiques de prestigi. Nou de cada deu centres de recerca amb més impacte internacional són catalans. Líder d'empreses innovadores i de patents, encapçala les ajudes a la ciència d'excel·lència a Espanya promogudes pel Consell Europeu de Recerca (ERC, en la sigla en anglès). Tot i que els fets donen oxigen als laboratoris, la situació no és favorable per a la llengua, atès que bona part de la recerca es comunica en anglès. ¿És encara la divulgació en català, i la seva translació a les prestatgeries de llibreries o a les graelles mediàtiques, una assignatura pendent?

Subproducte de les edicions en castellà, d'un autor estranger i de prestigi, i consumida per un públic minoritari dedicat al món científic o de professió liberal. Aquests són els grans trets de la divulgació editorial en català. El llibre actual amb més èxit d'aquesta temàtica en llengua catalana no és d'un autor català. Des de fa dos anys, l'historiador israelià Yuval Noah Harari es manté entre els més venuts de no-ficció amb l'edició catalana de *Sàpiens* (Edicions 62), sobre la història de la humanitat, al sisè lloc en la seva branca en la llista de Sant Jordi, i pertany a un dels pocs "fenòmens considerables" que treuen el cap al mercat.

Però per saber com respira un sector, cal anar als números. Aquí hi ha una primera dificultat: als registres anuals dels editors a tot l'Estat, molts llibres de ciència no sempre es recullen als epígrafs de divulgació científica o ciència i tecnologia per a joves, i això dificulta trobar les dades. "El 2007, en els dos epígrafs, es van publicar en català 28 títols i en castellà, 180. El 2015 en van ser 15 en català i 170 en castellà", assenyala Montse Ayats, presidenta de l'Associació d'Editors en Llengua Catalana. "És un nínxol amb poc públic, i els editors produïm poc. Als investigadors els interessa més publicar en revistes d'impacte en anglès que no pas fer un llibre en català, perquè no els dona currículum", anota Ayats.

A la firma Ara Llibres, segons l'editor Miquel Adam, el títol més venut de la casa en matèria científica, que supera excepcionalment els 6.000 exemplars, és *Ciència a un euro*, de Dani Jiménez Albiac, adreçat als lectors joves. La mateixa xifra assoleix *El cervell polièdric*, de Xavier Duran, el primer número que va encetar el 1995 el segell Sense Fronteres, fruit de la col·laboració d'Edicions Bromera i el Servei de Publicacions de la Universitat de València i que es nodreix del Premi Europeu de Divulgació Científica Estudi General als Ciutat d'Alzira, una de les poques col·leccions de ciència en català. "Els llibres més venuts des dels darrers quinze anys venen entre 1.000 i 1.500 exemplars. En narrativa, en termes absoluts, poden arribar fins als 10.000. És una relació d'1 a 10", explica Gonçal López-Pampló, director literari de Bromera.

> Ayats: "És un nínxol amb poc públic, perquè els llibres en català no fan currículum"

> Estupinyà: "No podem culpar els editors, els programadors o el públic, cal autocrítica"

Pel divulgador Salvador Macip, metge i investigador que publica en totes dues llengües, el problema és la manca d'una tradició lectora. "Els lectors no estan acostumats a llegir ciència. El repte és trencar el cercle viciós de la manca d'interès per la ciència en aquest país". La debilitat, segons Pere Estupinyà —un dels divulgadors científics amb més renom—, no és el mercat editorial. "El que li falta són bones propostes i bons escriptors de ciència. Part del problema és que la divulgació científica que es fa no és prou bona. No podem culpar els editors, cal fer autocrítica".

Un dels avantatges de la ciència és el seu prestigi de cara a la promoció. "Els mitjans i les institucions hi presten atenció, perquè associar-se amb la ciència dona molt bona imatge. Però no es fan vendes espectaculars. Té un mínim de vendes alt en castellà, entre els 2.500 i els 3.000 exemplars, i en català probablement sigui d'un miler, que no sempre és prou per pagar els costos. L'editor en català ha de ser molt més selectiu", apunta Miguel Aguilar, editor de Debate, editorial responsable de l'edició en castellà, sortida al març, d'*El gen. Una història íntima*, del biòleg hindú Siddhartha Mukherjee, una obra d'alta divulgació que barreja la genètica i l'humanisme, que va encapçalar la llista de *The New York Times*.

A Espanya i a Catalunya és impossible que *El gen* arribés al capdamunt de la llista de vendes, lamenta l'editora Isabel Martí, d'Edicions La Campana, que n'ha assumit l'edició en català en col·laboració amb Debate. La tasca de publicació no ha estat gens fàcil. Per fer-se'n una idea: l'obra monumental de Mukherjee, de 712 pàgines, va costar 30.000 euros, i sols la traducció de l'índex analític va suposar tres setmanes de feina. Els resultats? Al juliol, les vendes se situaven entre els 2.000 i 3.000 exemplars (en castellà, se n'han venut 7.000).

"Per a una editorial amb deu novetats anuals, editar un llibre com *El gen* es pot fer una vegada cada molts anys. Es publica ciència per la voluntat de formar les persones, perquè sense ciència no hi ha humanisme. Però no és negoci. La col·laboració amb Debate potencia les dues versions, però el problema de la divulgació és el mateix als dos mercats: els lectors interessats, sobretot gent de ciència, sempre busquen les darreríssimes novetats i recorren a l'anglès", descriu Martí.

Al País Valencià el panorama de la divulgació científica en valencià pot ser encara més limitat per la manca d'una xarxa d'entitats culturals que promoguin activitats divulgatives com a Catalunya, on fundacions com La Pedrera o CosmoCaixa, a més de ser un reclam turístic urbà, fomenten una àmplia programació com a pont entre la recerca, els mitjans i la ciutadania. *Els nostres veïns submarins* és l'aposta de l'editora valenciana Dolors Pedrós, d'Edicions 96 i presidenta de l'Associació d'Editors del País Valencià, un llibre de 184 pàgines i una inversió de quasi 9.000 euros amb fotografies a tot color de biologia submarina, a càrrec de Bioblau, un grup valencià de joves investigadors marins. Llançat el Nadal del 2015, se n'han venut fins ara 150 exemplars, tot i tenir una exposició itinerant pròpia. "Ens costa Déu i ajuda exposar en ajuntaments o espais culturals. Sense suport institucional no podem sortir de la situació paupèrrima de la cultura en general [el 3% dels lectors valencians compra en català], especialment en temes sense demanda social. No podem enfrontar-nos a aquests projectes perquè no els compra ningú", lamenta Pedrós.

La 'rara avis' de les Balears

Des de fa 15 anys, els dissabtes d'11.00 a 14.00, l'emissora pública IB3 Ràdio emet *Balears fa ciència* per tractar els temes científics des de la divulgació, l'entreteniment, la participació i l'humor, amb una audiència d'entre 8.000 i 10.000 oients. El programa d'Enric Culat contradiu els programadors incrèduls que neguen a la ciència un espai de *prime time*. "El repte és seguir demostrant que la ciència interessa, i no com a recurs per quedar bé", indica Culat.

Un altre veterà, en emissió des del 2006, és el *Quèquicom*, del Canal 33, un espai de mitja hora amb una audiència que va arribar als 160.000 espectadors i ara, per la televisió a la carta i internet, s'ha reduït als 50.000. Amb més dones, entre els 35 anys i més de 40. "La comunitat científica ha fet un gran esforç per millorar la seva capacitat comunicativa. Els mitjans hem evolucionat al contrari, s'han mantingut programes de ciència, però el periodisme s'ha anat degradant", lamenta Jaume Vilalta, director de *Quèquicom*.

No han tingut la mateixa sort altres referents mediàtics com *Espai Terra*, de TV3, i *Pa ciència, la nostra*, de Sants3ràdio i emès a una desena de ràdios catalanes. Tots dos espais han dit adeu aquest estiu després de nou temporades. "Si es vol competir en horaris de màxima audiència, posar ciència en pantalla és molt complicat en qualsevol idioma. És complex perquè requereix concentració i capacitat", explica Tomàs Molina, fins juliol director d'*Espai Terra*.